

Fiatalok két új hulláma a japán filmben

1970-ben, Osakában, a Világkiállítás párhuzamosan nemzetközi filmfesztivált rendeznek, mely a tervek szerint kerekén félesztendeig (!) tart, s keretében az utóbbi évek mintegy félezer jelentősebb japán filmjét mutatják be. Már a fesztivál előkészületei is jelzik, hogy a japán filmgyártás az utóbbi időben megváltozott. E változás lényegét illetően megoszlanak a vélemények. Vannak, akik „polarizálódásnak” (Henri Agel), vagy éppen „felszabadult filmnek” (Guido Aristarco) nevezik, mások a „harcos film” tendenciáját látják benne (Rudolf Arnheim). Maguk a japánok „forradalminak” (Kaneto Shindo), „lázadónak” (Shinsuke Ogawa) tartják. Mindezek mögött azonban elsősorban a filmgyártás strukturájának változása húzódik meg.

A hatvanas évek elejéig szinte egyáltalán nem kaphatott rendezői megbízatást (és tőkét a megbízatáshoz) olyan ember, aki nem töltött legalább másfél, két évtizedet a filmszakmában. A rendezők többsége az asszisztensek és forgatókönyvírók so-

rából került ki, olyan emberekből, akik éveken át voltak részesei egyébként sikeres produkciók készítésének. Ez a helyzet, tulajdonképpen alapjában megszabta a rendezők elkötelezettségét. Ahhoz, hogy kiérdemeljék a rendezői megbízatást, éveket kellett ugyanannál a cégnél eltölteniök, s ha itt megszerezték első megbízatásukat, ennek a cégnek az iskolájához tartoztak, s éppen ezért csak itt kaphattak állandó munkát. Noha hivatalosan mindig léteztek úgynevezett független gyártók, ezek évente nyolctíz filmet produkáltak, melyek a monopolizált forgalmazási hálózatban szinte alig juthattak el a közönséghez.

Az első fordulatot a hatvanas évek elején a megerősödő baloldali megmozdulások hozták. Az egyetemi ifjúság, majd a középosztály körében rendkívül megerősödött a filmklub mozgalom, mely így ahhoz is elég erős lett, hogy időnként öntevékeny alapon produceri feladatokat is támogasson. Ennek következtében 1960–64 között a japán film alkotó-gárdájának gyors megfiatalodása kö-

Kaneto Shindo: Negligé-akció című filmjének egyik jelenete

Masakazu Tamura és Akihiro Maruyama a Fekete rózsza című filmben. Rendező: Kinji Fukasaku

vetkezett be, s kiszélesült a rendezők köre. A „japán film demográfiai hulláma”, ahogy a folyamat elindulását Kaneto Shindo jellemzi, 1965-ben tetőzött, amikor is 483 japán filmből 218-at készítettek az úgynevezett „független” cégek, s többségükben fiatal, debütáns rendezők. (1965-ben a japán film százharmincegy elsőfilmes rendezőt avatott!) A változások második hullámában, az összjapán produkciók száma jelentősen visszaesett (1968-ban „csak” 359 játékfilm), de a független produkciók aránya megnőtt (151 alkotás) és a folyamat

1969-ben újra emelkedő az össztermelésen belül is, (kb. 410 játékfilm) folytatódik, (a független produkciók számát 1969-ben százhetven körülire becsülik.)

Ugyanakkor viszont a monopolizált forgalmazási hálózatban a nézők száma az 1960-as 1014 millióról nyolc év alatt 321 millióra esett vissza, s a csökkenés még folytatódik, becslések szerint az idén a háromszáz milliót sem fogja elérni. De anynyi bizonyosnak látszik, hogy a változások megtörték a nagy monopóliumok üzleti filmpolitikáját, amely

Jelenet Kaneto Shindo: Negligé-akció című filmjéből

Mio Ezaki: Miss Ohanahan című filmjének egyik jelenete

szinte kizárólag bűnügyi, zenés és horrorfilmeket, vagy történelmi játékokat gyártott, immár hétvéztizedes sablonok szerint.

A hatvanas években fellépő fiatalok a „gendai-geki”, a modern témájú film hívei. Érdeklődésük szinte kizárólag a társadalmi kérdések felé fordult. S ehhez következetesen hűek — legalábbis többségükben azok — első sikereik után is.

Mivel nem egységes ideológiai, de még csak nem is egységes művészi elképzelések alapján dolgoznak, filmjeik a legkülönbébb csoportokba oszthatók. Legtöbbjük dokumentarista elemekkel kevert, s konkrét eseteken, újsághíreken alapuló filmeket készít. Számos film foglalkozik a nemzedékek szembenállásával, a konzervatív tradicionális szemlélet s a modern életforma konfliktusaival, ami Japánban most a legnagyobb problémák egyike. Ugyanakkor gyakran felbukkan filmjeikben a fiatal forradalmárok alakja, akik a forradalom lényegéről és értelméről vitatkoznak, vagy egy bizonyos forradalmiság szellemében cselekszenek. A japán mozikkban nélkülözhetetlen fantasztikus filmek a függetlenek produkcióikban általában politikai utópiákat elevenítenek meg — ezek tendenciája azonban rendkívül széles skálájú. A függetlenek egyik csoport-

ja a nyugati asszimilálódás híve, s Bunuel, Fellinit, Antonionit, Pasolinót követő, de Japánba átültetett stílusú és történetű filmeket készít. Más alkotások Japán amerikanizálása ellen emelnek szót szatirikus, vagy drámai formában. Ugyancsak megjelent az úgynevezett „botrányos” filmek csoportja, mely egyrészt a reakció nemzeti mítoszai (élő torpedó, a császár istenítése stb.) ellen emel szót, másrészt az úgynevezett „régimorál” modernizált formáit támadja.

A független alkotások szinte sohasem kerülnek Japán határain túlra. Csupán egy frankfurti, mintegy harminc filmet magában foglaló vetítés-sorozatban voltak láthatók a szélesebb nemzetközi közönség számára, s így valódi értékeik körül még vita folyik. De mint Kaneto Shindo hangsúlyozza: „Az erjedés megindult és ez nem maradhat következmények nélkül a japán filmművészetre. A változások első hullámában az újonnan jöttek megkapták az indulás lehetőségét, a második hullámban megszilárdították pozícióikat. Létüket és lehetőségeiket ma már senki sem meri elvitatni Japánban. De művészi győzelmük még hátra van, még adósak az igazi, nagy alkotásokkal...”

FENYVES GYÖRGY